

ONDERBOUWDE KEUZES

Ook in ondermijningszaken gelden dus de voordelen van scenariodenken. Ten eerste ben je ook hier bezig met een proces van waarheidsvinding. Je tracht alleen een verdachte aan een delict te koppelen in plaats van een delict aan een tot dan toe onbekende verdachte. Je volgt dus bij uitstek een verdachtengeleide strategie. Daaraan zitten risico's die je moet onderkennen en die leiden naar het tweede aspect, de bewijsbaarheid. Na de vaststelling dat er sprake is van strafbare feiten en personen, wil je immers toe naar een zaak die voor de rechter stand houdt. Niet te weerleggen ofwel aantoonbaar gefalsificeerd maar standhoudend bewijs maakt het aangedragen scenario voor de rechter sterker. Wél te weerleggen delictscenario's maken onderzoeksleider en officier van justitie duidelijk waar de gaten in het onderzoek zitten. Ook hier zal mogelijk de conclusie getrokken moeten worden dat de doelstelling niet behaald kan worden, maar nu om een andere reden, namelijk omdat er aantoonbaar geen bewijs voor het strafbare feit is. Dat is wat anders dan vaststellen dat het onderzoek niet weet waar het staat. Door nog een stap extra te zetten en in elk delictscenario de onderzoeksvragen te benoemen die nodig zijn voor bewijs, ontstaat meerwaarde. Namelijk inzicht in wat je niet weet en daarmee inzicht in de consequenties en haalbaarheid van die onderzoekslijn. Pas daarna kun je beslissen welk delictscenario je in behandeling neemt en waarom. Het delictscenario met de meeste plussen, omdat je dan snel klaar bent? Of dat met de minste contra-indicaties of openstaande vragen? Wat doe je met scenario's die nog heel veel vragen open hebben? Pas dan kun je interventiestrategieën loslaten op het gekozen scenario.

Feitelijk ben je via scenariodenken bij een sterkte-zwakke analyse uitgekomen, waardoor de stuurgroep en het Openbaar Ministerie zeer onderbouwd keuzes kunnen maken voor de WAT-vraag, en daarmee voor een scherpe doelstelling. De vervolgvraag over de juiste interventiestrategieën, kan daarmee veel scherper afgebakend worden. Je weet immers wat je niet weet en wat je op zijn minst zult moeten doen om een bewijsbare zaak te creëren dan wel een maximale interventie te plegen. Door ook hier de rotonde eerst in kaart te brengen en van daaruit een afslag te kiezen, ga je over tot strategisch denken. Je kiest vanuit inzicht in je eigen sterke en zwakke plekken, en overzicht over het geheel aan mogelijkheden en gaten. Scenariodenken biedt daarmee op meerdere niveaus een tool voor keuzebewustzijn, sturing, transparante besluitvorming en last but not least creativiteit en het voortdurend blijven denken in alternatieven en consequenties daarvan. Je gaat het onderzoek aan als een schaker, die nog niet weet welke tegenstander hij mogelijk voor zich heeft, maar al wel heeft nagedacht over de diverse zetten in het spel die uiteindelijk moeten leiden tot winst.

OPSPORING EN POLITIE / POLICE AND INVESTIGATION (4)

Van CURA MORTUORUM (zorg voor de doden) naar SOLLECTUS EST DE MORTUIS (zorgen maken over de doden)

MARTIN BOOIJ^a

^a Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel (AVIM), Nederland (Corresp.: martin.booi@politie.nl).

Deze bijdrage handelt over de problemen en mogelijke oplossingen inherent aan het probleem van onbekende, vermeende en onjuiste identiteiten bij het vaststellen van overlijden en is het resultaat van een bij het Benelux universitair centrum en het IDcentre (Eindhoven) met succes ingediende scriptie.

Eerst worden de begrippen identiteit en identiteitsfraude omschreven en vervolgens wordt aan de hand van een waargebeurde casus de probleemstelling geformuleerd, waarna de in Nederland vastgestelde rol van de ketenpartners is beschreven.

De politie heeft naast de taak van handhaving van de rechtsorde ook een hulpverleningstaak. Afhankelijk van de wijze van optreden, staat de politie onder gezag van de officier van justitie of de burgemeester en kan zij de aan haar toegekende bevoegdheden toepassen. Om de identiteit van een overledene te achterhalen, zal de politie vaak gebruik maken van dactyloscopisch onderzoek, DNA onderzoek en/of gezichtsvergelijking.

Vervolgens zal de rol van de gemeente aan de orde komen. De ambtenaar van de burgerlijke stand zal bij een overlijden een akte willen opmaken, maar dit gaat niet altijd zonder slag of stoot. De rol van de ambassade is meestal adviserend en daardoor beperkt.

Ten slotte wordt de rol van de lijkschouwer beschreven.

IDENTITEIT

Volgens de 'Bijlage bij de kabinetsvisie op de aanpak van identiteitsfraude' (2013)¹ moet onder identiteit worden verstaan:

Een identiteit is een verzameling eigenschappen waarmee een individu zich onderscheidt van anderen. Die verzameling kan in diverse situaties anders van samenstelling zijn, met natuurlijke (of biometrische) eigenschappen (zoals geslacht, lengte, gewicht, stem en de structuur van gelaat, ogen, oren, handen, huid en DNA), eigenschappen die het 'verhaal' van iemand vertellen (zoals naam, geboortedatum, familie, opleiding, werk en hobby's, maar ook voorkeur voor winkels en muziek, online surfgedrag en politieke kleur) en eigenschappen met een administratieve waarde (zoals BSN, adres en bankrekeningnummer).

Een persoon kan geïdentificeerd worden aan de hand van de volgende onderzoeken², te weten:

- biografisch onderzoek (persoonlijkheid, opleiding, leefwijze etc.)
- biologisch onderzoek (afstamming, geslacht, taal, vingerafdruk etc.)
- administratief onderzoek (naam, burgerservice nummer, telefoonnummer, adres, alias etc.)
- digitaal onderzoek (e-mailadres, pincode, wachtwoorden etc.)

Identiteit van natuurlijke personen kent drie fases, namelijk **identiteitsvorming** bij geboorte, **identiteitsontwikkeling** tijdens het leven en **identiteitsbeëindiging** bij overlijden. Door overlijden houden vele rechtshandelingen van rechtswege op, maar dit wil niet zeggen dat de naam van de overledene en vele andere persoonsgegevens van de overledene niet meer terug te vinden zijn. Deze gegevens zijn in vele administratieve systemen nog steeds terug te vinden. Daarnaast is het vaststellen van de identiteit van een overledene niet altijd even gemakkelijk. De identiteit van een persoon, die in huiselijke kring overlijdt, is doorgaans eenvoudig vast te stellen. Als de overledene zwaar verminkt is ten gevolge van een ongeval wordt het al een stuk moeilijker. Het wordt pas echt een ingewikkelde puzzel als bij

1 <http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/12/20/bijlage-bij-de-kabinetsvisie-op-de-aanpak-van-identiteitsfraude/bijlage-bij-de-kabinetsvisie-op-de-aanpak-van-identiteitsfraude.pdf>

2 Uit *Sporenonderzoek ter identiteitsvaststelling* van Albert van Veldhoven, augustus 2012, herzien januari 2014.

overlijden wordt vastgesteld dat de overledene zich in leven heeft bediend van een andere identiteit.

IDENTITEITSFRAUDE

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) definieerde in 2007 identiteitsfraude³ als volgt:

Identiteitsfraude is het opzettelijk (en) (wederrechtelijk of zonder toestemming) verkrijgen, toe-eigenen, bezitten of creëren van valse identificatiemiddelen en het daarmee begaan van een wederrechtelijke gedraging of: met de intentie om daarmee een wederrechtelijke gedraging te begaan.

In ons Nederlandse Wetboek van Strafrecht (WvSr.) vind je geen kapstokartikel dat *identiteitsfraude* strafbaar stelt. Wel worden meerdere delicten omschreven, die vallen onder het begrip *identiteitsfraude*. Het wetboek is ruim 130 jaar oud en wordt telkens aangepast/gewijzigd vanwege ontwikkelingen in onze samenleving, zodat het de tand des tijds kan doorstaan. Aangaande *identiteitsfraude* heeft het wetboek vorig jaar een belangrijke wijziging ondergaan. Per 1 mei 2014 zijn namelijk twee nieuwe artikelen toegevoegd aan dit wetboek, te weten de artikelen 231a en 231b⁴.

In artikel 231a WvSr. wordt fraude met biometrische kenmerken en persoonsgegevens bestraft. De vingers en het gezicht zijn de meest voorkomende *biometrische kenmerken*. De meest voorkomende *biometrische persoonsgegevens* zijn de vingerafdrukken en de foto.

Artikel 231b WvSr. stelt fraude met iemands identificerende persoonsgegevens, niet zijnde biometrische persoonsgegevens, strafbaar. Het gaat hier om alle gegevens waarmee een persoon zich kan identificeren, zoals (combinaties van) naam, adres, telefoonnummer, accounts, nicknames.

Ook werd het bestaande artikel 231 WvSr. uitgebreid. Kon voorheen slechts opgetreden worden tegen fraude gepleegd met reisdocumenten, nu is ook fraude gepleegd met een rijbewijs, een vreemdelingendocument of een ander identiteitsbewijs, afgegeven door een dienst of organisatie van vitaal of nationaal belang, strafbaar. Bij het laatste kan gedacht worden aan bijvoorbeeld een toegangspas van de politie.

CASUS

In februari 2014 krijgt de politie in Emmen de melding van een onwel geworden persoon in een woning. Ter plaatse treft de politie in een slaapkamer een op de buik liggende persoon aan. Hij is buiten kennis en er wordt gestart met reanimatie. Ook een ambulance wordt gewaarschuwd. De reanimatie mag echter niet baten en de persoon overlijdt ter plaatse. Omdat het slachtoffer een verwonding in zijn gezicht heeft, wordt getwijfeld aan een natuurlijke dood. De dienstdoende arts van de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD-arts en tevens gemeentelijk lijkschouwer) komt eveneens ter plaatse. De aanwezige bewoners verklaren dat het slachtoffer een Iraakse vriend van hen is, die vroeger in Emmen heeft gewoond. Aan de hand van het oude adres wordt de vermoedelijke identiteit vastgesteld. Hij blijkt sinds 2006 onrechtmatig in Nederland te verblijven. In de politiesystemen wordt een foto van het slachtoffer gevonden en deze komt overeen met het slachtoffer. Het slachtoffer

³ http://wodc.nl/images/volledige-tekst_tcm44-86343.pdf

⁴ Uit *Factsheet Identiteitsfraude Wetsartikelen*, van Expertisecentrum Vreemdelingentoezicht, Identificatie en Mensenhandel (EVIM), april 2014 De Bilt.

wordt vervolgens overgebracht naar een mortuarium en de benodigde overlijdensformulieren worden ingevuld en gefaxt naar de gemeente. In het mortuarium wordt het lichaam de volgende dag ritueel gewassen door een imam en vrienden van de overledene zijn daarbij aanwezig. Na de wassing overhandigt één van de vrienden aan de tevens aanwezige lijkschouwer een verlopen Jordaanse rijbewijs en paspoort. De personalia en nationaliteit komen niet overeen met de opgegeven identiteit van de vorige dag. Door de lijkschouwer worden vervolgens opnieuw de benodigde overlijdensformulieren ingevuld en gefaxt naar de gemeente. De gemeente doet vervolgens melding van vermoedelijk gepleegde identiteitsfraude. Fotovergelijking met de overledene en foto uit het politiesysteem en foto op het verlopen Jordaanse paspoort geeft geen 100% zekerheid dat het om één en dezelfde persoon gaat en omdat het een natuurlijk overlijden betreft, heeft de Officier van Justitie niet de bevoegdheid een strafrechtelijk onderzoek te starten. Een dag later neemt de Jordaanse Ambassade contact op met de gemeente Emmen en bevestigt dat het hier gaat om een Jordaanse onderdaan met de identiteit zoals vermeld op het verlopen Jordaanse rijbewijs en paspoort. De bij de Nederlandse overheidsinstanties gebezigde naam blijkt onjuist te zijn en ook de opgegeven Iraakse nationaliteit bleek niet te kloppen. Het betrof een onderdaan van Jordanië met een andere personalia dan de ons bekende personalia. Vervolgens wordt de overledene vervoerd naar Jordanië en aldaar begraven.

De dienstdoende lijkschouwer heeft in bovenstaande casus tweemaal de benodigde overlijdensformulieren ingevuld en deze gefaxt naar de gemeente waar het overlijden heeft plaatsgevonden. De eerste maal met de personalia, zoals deze in Nederland bekend was en de tweede maal met de personalia volgens opgave van de Jordaanse autoriteiten. De gemeenteambtenaar van de Burgerlijke Stand heeft vervolgens op naam van de door de Jordaanse Ambassade bevestigde gegevens een akte van overlijden opgemaakt en een laissez-passer voor het vervoer van het lijk ondertekend.

PROBLEEMSTELLING

1. Welke problemen en mogelijke oplossingen zijn er, inherent aan het probleem van onbekende, vermeende en onjuiste identiteiten bij het vaststellen van overlijden?
2. Wie zijn de bevoegde autoriteiten, welke wetgeving is van toepassing, wat zijn de procedures en hoe interageren de verschillende ketenpartners?

ROL POLITIE EN OPENBAAR MINISTERIE

Bij natuurlijk overlijden volgt er geen strafrechtelijk onderzoek door openbaar ministerie en politie maar de burgemeester heeft op grond van de Wet op de Lijkbezorging de bevoegdheid om bepaalde maatregelen te nemen ten behoeve van de identificatie en opsporing van vermiste personen. Er staan de politie meerdere identificatiemiddelen ter beschikking namelijk:

1. gezichtsvergelijking (gebruikmaking van twee afbeeldingen (foto's) naast elkaar, gedetailleerde structuren in het gezicht worden beoordeeld);
2. dactyloscopie (zichtbaar maken, classificeren en identificeren van vingerafdrukken);
3. DNA-vergelijking.

Bij rampen met veel slachtoffers wordt eventueel het Landelijk Team Forensische Opsporing⁵ ingezet. Zij werken volgens vaste processen (Procesbeschrijving LFTO Identificatie) zoals:

1. Post Mortem (verzamelen van en onderzoek naar sporen die beschikbaar komen bij het onderzoek aan het lichaam en alles wat daarbij behoort, na het intreden van de dood)
2. Ante Mortem (doen van onderzoek naar informatie en / of sporen gerelateerd aan een persoon voor het intreden van de dood)
3. Reconciliation (in dit proces worden alle Post Mortem en Ante Mortem onderzoeksgegevens met elkaar vergeleken. Dit vindt digitaal plaats en wordt Reconciliation genoemd. Het doel is om tot een match tussen deze gegevens te komen, zodat een slachtoffer kan worden geïdentificeerd)

ROL GEMEENTE

Bij de gemeente wordt aangifte van overlijden gedaan. Er zijn 3 scenario's denkbaar (soms combinatie van scenario's), te weten:

1. natuurlijke dood (ouderdom, ziekte, hartstilstand etc.)
2. niet-natuurlijke dood (ongeval, zelfmoord, moord, euthanasie etc.)
3. lijkvinding (plaats en/of datum overlijden onbekend)

Door de ambtenaar van de Burgerlijke Stand wordt een akte van overlijden opgemaakt en een verlot tot begraven of cremieren afgegeven. Evt. ondertekent hij/zij een lijkenpas (i.v.m. vervoer naar buitenland).

ROL AMBASSADE

De ambassade heeft een ondersteunende en adviserende rol. Voor onderzoek (bv. biografisch onderzoek) in het land van herkomst kan via het Ministerie van Buitenlandse Zaken een verificatieverzoek worden ingediend. Ambassade werkt veelal met vertrouwenspersonen en soms zijn er politieliaisons. Administratief verificatieonderzoek wordt veelal door de ambassade zelf gedaan. De ambassade faciliteert het vervoer van een overledene naar zijn thuisland.

ROL LIJKSCHOUWER

Lijkschouwing is het geneeskundig onderzoek van een lijk om de oorzaak van de dood vast te stellen. De lijkschouwer stelt bij een natuurlijke dood een verklaring van overlijden op. De lijkschouwer stelt bij twijfel of niet-natuurlijke dood de Officier van Justitie in kennis. Ook maakt hij altijd een doodsoorzaakverklaring op ten behoeve van het Centraal Bureau voor Statistiek.

Door vakjuristen zijn in de loop der jaren een aantal knelpunten in de Wet op de Lijkbezorging (WLB) gesignaleerd, waarmee de lijkschouwer bij ongebruikelijke sterfgevallen van doen kan hebben.

1. *onduidelijke definitie van niet-natuurlijke dood.*

Hierdoor wordt de niet-natuurlijke dood op verschillende wijzen geïnterpreteerd.

⁵ De tegenpool van het Belgische disaster identification team (DVI).

2. *lijkvinding is niet in de WLB geregeld.*

Hierdoor ontstaat er onduidelijkheid over de vraag wie er mag schouwen. Tevens ontbreekt het aan een formulier voor lijkvinding.

3. *onbekende identiteit is niet in de WLB geregeld.*

Evenals bij lijkvinding ontbreekt het aan een apart formulier.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Aangaande de rol van de politie kan geconcludeerd worden dat men vaak slecht op de hoogte is van de bevoegdheid van de burgemeester bij de uitvoering van haar hulpverleningstaak. Dit werd mede onderstreept door de door mij geïnterviewde forensisch en medisch officier van justitie. De burgemeester kan de politie instrueren om onderzoek te doen naar de identiteit van de overledene op grond van artikel 21, derde en vierde lid van de WLB. Deze bevoegdheid is met name van belang bij een natuurlijke dood, daar bij een niet-natuurlijke dood meestal strafrechtelijke gronden aanwezig zijn om het lijk in beslag te nemen. Aanbevolen wordt om aan deze bevoegdheid binnen de politie grotere bekendheid te geven. Tevens is het aanbevelingswaardig om in ieder geval bij niet gedocumenteerde overledenen het lijk in eerste instantie over te brengen naar een politiemortuarium, zodat ongewenste handelingen met betrekking tot de overledene worden voorkomen.

Bij de toepassing van het identificatiemiddel gezichtsvergelijking moet gewaakt worden voor misleiding. Door er voor te zorgen, dat de gelaatsfoto van de overledene (betwist materiaal) dezelfde beeldkwaliteit heeft (resolutie, helderheid, contrast, kleur etc.) en in dezelfde pose is gemaakt als de foto van het referentiemateriaal, wordt de betrouwbaarheid van de vergelijking vergroot. In dat geval kan gezichtsvergelijking een nuttige aanvulling zijn bij de vaststelling van de identiteit van een persoon.

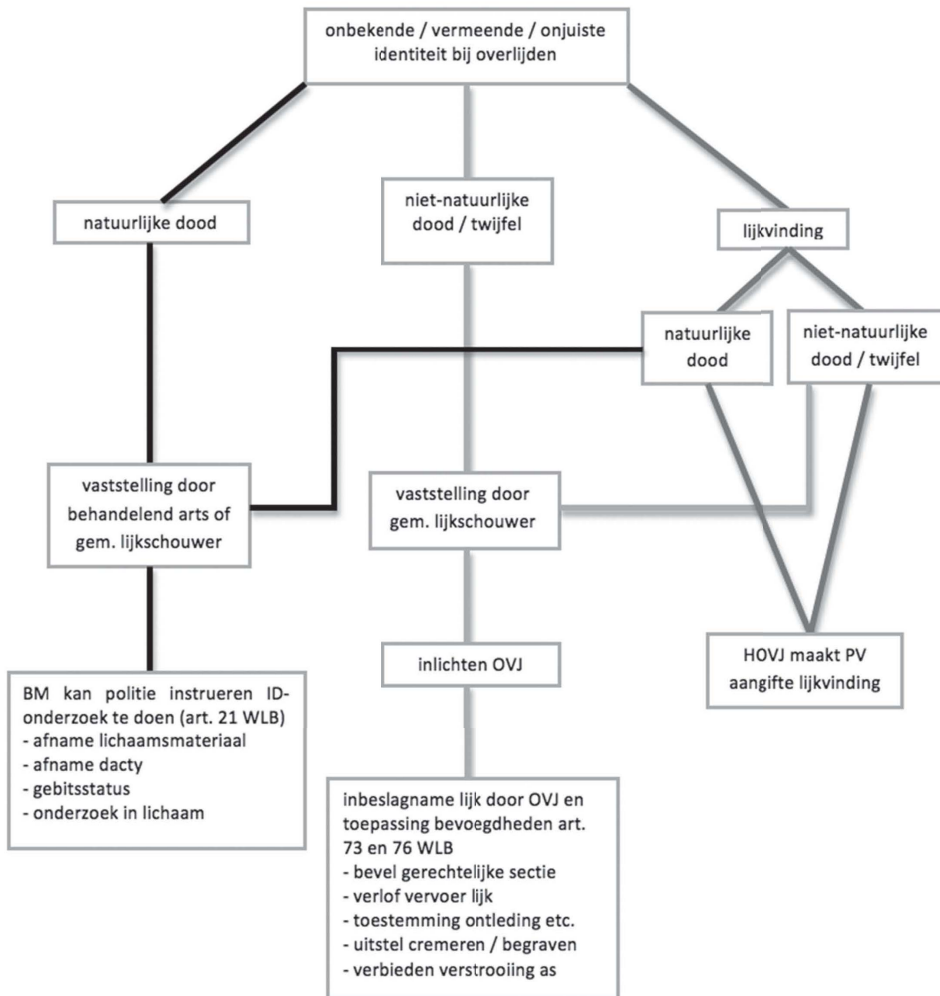
Door standaardisering van de werkwijze van de politie kunnen de problemen die bijdragen aan het probleem van onbekende, vermeende en onjuiste identiteiten bij vaststellen van overlijden beperkt worden. Denk hierbij aan de werkwijze van het Identificatieteam van het LFTO. Haar werkzaamheden staan volgens Interpolrichtlijnen beschreven in de DVI gids, zodat niet alleen landelijk maar mondiaal dezelfde werkwijze en formulieren worden gebruikt.

Binnen politie en justitie wordt te weinig geïnvesteerd in het doen van biografisch onderzoek, met name in het buitenland. Men is sterk gefocust op documenten, terwijl een onderzoek naar de levensloop van de overledene soms naar een sneller resultaat (lees identificatie) kan leiden.

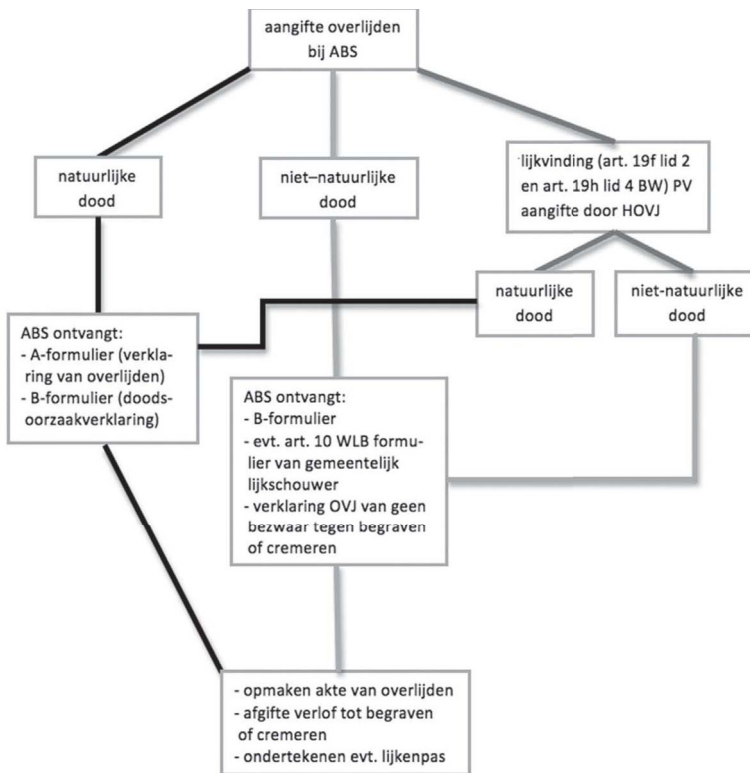
Bij de beschrijving van de rol van de lijkschouwer kan geconcludeerd worden dat het begrip niet-natuurlijke dood op verschillende manieren geïnterpreteerd kan worden. Aanbevelingswaardig is de opname van een eenduidige definitie hiervan in de WLB.

Ook de lijkvinding zou in de WLB geregeld moeten worden. Verder wordt aanbevolen om aparte overlijdensverklaringen bij lijkvinding en onbekende identiteit op te stellen met daarin de te volgen procedure.

Bijlage I. Stroomschema werkproces politie

Bijlage II. Stroomschema werkproces Ambtenaar Burgerlijke Stand

PENOLOGIE EN VICTIMOLOGIE – PENOLOGY AND VICTIMOLOGY (1)

Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden
Strategische planning en beleidsaanpak

GERT VANHERK^a

^a Beleidscoördinator hulp- en dienstverlening aan gedetineerden gevangenis Hasselt (Corresp.: gert.vanherk@wvg.vlaanderen.be).

Op de Vlaamse ministerraad van 17 juli 2015 werd een strategisch plan aangenomen met doelstellingen voor de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden voor de komende vijf jaar.¹ Coördinerend minister VANDEURZEN deelde mee dat in deze legislatuur extra aandacht wordt besteed aan een betere aansluiting van de hulp- en dienstverlening op de noden van de gedetineerden en geïnterneerden, aan de aanpak van de radicalisering in de gevangenis en aan de voorbereiding op het leven na de gevangenis. Deze bijdrage beschrijft beknopt waar we dit strategisch plan moeten situeren en hoe het terrein wordt georganiseerd om de vooropgestelde doelen te bereiken. Er worden enkele doelstellingen inhoudelijk aangeraakt

¹ Strategisch plan 2015-2020 hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, <http://www4.wvg.vlaanderen.be/wvg/welzijnssamenleving/hulpaangedetineerden/documentatie>.